

ВІДГУК
офіційного опонента на рукопис дисертації
Янюка Івана Федоровича
“Діяльність кооперативного банку “Земля”
у Східній Галичині (1907–1939 рр.)”,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Духовність, політична культура, економіка – важливі складові поступу народу, підґрунтя розбудови національної держави. І якщо в останні роки з’явилося чимало дисертаційних робіт, присвячених політичній історії України та її західному регіону, церковно-релігійним відносинам, то історія господарства все ще не стала предметом серйозних зацікавлень науковців нашого регіону. Власне нова дисертаційна праця Івана Янюка має заповнити одну з прогалин сучасної української історіографії.

Не секрет, що відродження української державності, зміцнення української економіки на цих теренах не входило в плани більшості європейських політиків, зокрема й польських, які вважали Східну Галичину Малопольщею, своїми східними кресами, історичними землями Речі Посполитої. Натомість для правителів і підприємців Європи цей Прикарпатський край видавався новим Ельдорадом, Ельзасом і Лотарінгією, де із тисяч свердловин-шахт великі світові інвестори продукували 4–5 % світової нафти. Десятки місцевих рафінерій продукували основні та супутні товари – якісний бензин, керосин, газолін, мастильні масла, асфальт, природний бітум, парафін, озокерит, свічки і навіть мило. Започатковано також цукроваріння, виготовлення тютюнових виробів. Розходилася Європою і дрогобицька сіль. На базі численних мінеральних вод (вуглекислих, карбонових, сірчаних та сірководневих) формувалися курортні зони у Трускавці, Моршині, Сяноку, Микулинцях, Буркуті, Любені Великому, Немирові, Черче. Край був насичений залізничними шляхами, які фактично ставали важливими транзитними шляхами Центрально-Східної Європи. Був навіть розроблений план з’єднання каналами Дністра та

Північного Бугу і створення у Львові морського порту. Зрозуміло, що це все створювало привабливість регіону для сусідніх, і не тільки, держав. Однак підґрунтям для промислового та сільськогосподарського розвитку була все-таки земля, за яку постійно тривала боротьба між народами і державами, землевласниками та зубожілими селянами.

У роботі здобувача висвітлено важливі складові соціально-економічних процесів у Східній Галичині у першій третині XX століття (проведення податкових, грошових та інших реформ), роль та місце у цьому української кооперації, насамперед парцеляційного товариства (кооперативного банку) “Земля”.

Опонована дисертація має добре джерельне підґрунтя, насамперед архівні матеріали, які вперше вводяться до наукового обігу, оригінальну статистику, критичний аналіз праць з історії української економічної думки, історії кооперації. Загалом вдалим є історіографічний огляд, аналіз українських та польських пресових матеріалів. Доброю є мова наукового викладу.

Особливо вдало в роботі виписано організаційно-правові засади діяльності товариства, фахово проаналізовано його статут, зокрема обов’язки і права акціонерів, види кредитів, функції дирекції, наглядової ради, ревізійної комісії, ради директорів, загальних зборів. Роз’яснено суть капіталізації банку, функції емісій, випуску різних акцій, розподіл прибутків, спосіб виплати дивідендів.

Повчальною для сучасних українців є кадрова політика банку (співробітники мали знати декілька мов, досвід фінансово-господарської діяльності, добрий фаховий вишкіл – деякі з них були випускниками Ягеллонського університету, Віденської торгової академії). Цінним для сучасних підприємців є також досвід кооперативного банку “Земля” щодо соціального захисту своїх підлеглих – отримання зарплат (керівник мав лише удвічі більшу ніж підлеглі), премій, надання допомоги хворим, поховань працівників.

Згадано також інші складові, які поряд з банком входили до більшого консорціуму – Спілки українських кооперативів Галичини. Показано ділових партнерів банку – товариство “Дністер”, “Руська щадниця”, “Центральний банк чеських кредитів” та ін. Показано співпрацю із товариствами “Сільський господар”, “Просвіта”, “Зілля” (співзасновником цього травничого товариства був історик Іван Крип’якевич). Є згадки, хоча й епізодичні, про ділові взаємини банку із центристською ліберальною партією – Українським національно-демократичним об’єднанням, офіс якої знаходився неподалік банку.

Чимало уваги автор дисертації приділив доброчинним акціям банку, зокрема гуманітарну допомогу дістали письменник і громадський діяч Михайло Павлик, скульптор-наддніпрянець Михайло Гаврилко (автор пам’ятників та бюстів Тарасові Шевченку), книгарня та друкарня Наукового товариства імені Шевченка у Львові.

Не оминув дисертант і проблемні моменти діяльності цього кооперативного банку: надання ризикованих кредитів, втечі окремих боржників, відмови неплатоспроможних клієнтів від землі, не завжди прозорий показ прибутків.

Повчальним для сучасників є також тогочасний досвід створення кооперативних структур не великими підприємцями, а українською інтелігенцією, яка нині, на жаль, не завжди бере відповідальність за управління державою, її фінансово-господарськими структурами. Потребує активності також сучасне селянство, яке на той час було головним акціонером більшості кооперативних структур.

Зрозуміло, що у цій новаторській роботі є певні недоліки, які можна усунути при підготовці монографії. В історіографічному аналізі більше уваги треба було приділити майже двом десяткам дисертацій, які прямо чи опосередковано розглядали аграрну проблематику, процеси парцеляції на Волині та Галичині, особливості польського осадництва, статус та господарські потуги великих землевласників (наприклад, не згадано

оригінальну роботу про великих землевласників Сергія Лилика початку 90-х років).

Вартувало б також глибше порівняти діяльність аналогічних польських та українських парцеляційних структур (як свідчать дослідники, їх було більше десятка). Дуже шкода, що аграрній проблематиці доби Західно-Української Народної Республіки присвячено лише одне речення (с. 119).

Дискусійною є теза про дату встановлення польської влади у Східній Галичині (за автором – це 1920–1921 рр.). Де-юре Східна Галичина (територія ЗУНР) була включена до Польської держави лише 1923 року. Не бажано також вживати термін західноукраїнські земля, до яких більшість дослідників відносять не лише Галичину і Волинь, але й Закарпаття та Північну Буковину.

Не зовсім є прийнятним є термін радянські дослідники; коректніше вживати термін вчені радянської доби. Є певні зауваги до перекладів окремих населених пунктів: очевидно йдеться не про село Волків, а Вовків (під Львовом), с. 136; замість Рудинецький повіт очевидно потрібно писати Рудківський.

На часі є також потреба в узагальненні не лише життя українських зубожілих селян, але й більше сотні українських господарників, які, не зважаючи на польську займанщину, зуміли стати успішними підприємцями, експортерами власної продукції до країн Європи та Азії.

Зрозуміло, що вказані зауваження та пропозиції не підважують високий рівень вказаної кандидатської дисертації Івана Янюка, а останні ухвали Польського сейму і сенату щодо недавньої української історії лише підтверджують необхідність міждисциплінарних студій, які б об'єктивно аналізували дискусійні питання українсько-польських міждержавних і міжетнічних відносин у XX столітті.

Матеріали опонованої дисертації можуть бути використані при написанні узагальнюючих та спеціальних праць з новітньої історії України та Польщі,

створення спеціальних спецкурсів для студентів історичного та економічного факультетів університетів.

Вважаю, що дисертація “Діяльність кооперативного банку “Земля” у Східній Галичині (1907–1939 рр.)”, є завершеною самостійною науковою працею, яка виконана на належному фаховому рівні, відповідає вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України, а її автор Янюк Іван Федорович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.01.00 – історія України.

М.Р.Литвин,
офіційний опонент,
директор Інституту українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України,
доктор історичних наук, професор

02 травня 2018 р.